

การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
Study of the Development of the Sunday Buddhist Study
Center of the Sangha, Hat Yai District Songkhla Province

^{1*}พระใบฎีกาภูเตชา อธิปญโญ Phrabaideeka Phudecha Athipanyo

^{2**}พระครูบวรชัยวัฒน์ Phrakru Bowonchaiwat

^{1,2}คณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

*First author, e-mail: phudechaxthipayyo@gmail.com

**Corresponding author, e-mail: wanchaimateego@gmail.com

Received May 6, 2025; Revised May 26, 2025; Accepted: August 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา 2) ศึกษาการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ 3) วิเคราะห์การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้กับทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านการรับรองตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านรวมถึงผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นซึ่งสามารถนำหลักการจัดการอย่างมีคุณภาพ (PDCA) เข้ามาบริหารงานในแต่ละด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และควบคุมดูแลการดำเนินงานในด้านต่างๆ คือ 1. ด้านวิชาการ 2. ด้านบุคลากร 3. ด้านงบประมาณ 4. ด้านบริหารงานทั่วไป โดยมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านวิชาธรรมศึกษาธรรมถึงองค์ความรู้ในวิชาอื่นๆ มาเป็นแนวทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง สามารถทำให้เยาวชนซึ่งจะเป็นกำลัง

สำคัญหลักของประเทศชาติในอนาคตได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต รวมถึงได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 3) วิเคราะห์การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าคณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้มีการนำแนวทางของหลักการจัดการอย่างมีคุณภาพ (PDCA) มาปฏิบัติในการดำเนินงานควบคู่ไปกับแนวทางบริหารหลักของศูนย์อย่างต่อเนื่อง จนสามารถทำให้เยาวชนได้สนใจเข้ามาศึกษาและสามารถทำให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ยังคงเปิดการเรียนการสอนได้จนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิผล

คำสำคัญ: การพัฒนา; คณะสงฆ์; พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์; ศูนย์ศึกษา; หลักการจัดการ

Abstract

This research article aims to 1) study the concept and theory of development, 2) study the operation of the Sunday Buddhist Study Center of the Sangha, and 3) analyze the development of the Sunday Buddhist Study Center of the Sangha in Hat Yai District, Songkhla Province. This research is qualitative research using in-depth interviews with 16 experts. The instruments used for data collection were interview forms that were certified by 3 qualified persons and certified by the Human Research Ethics Committee. The research results found that: 1) Development is a process of change according to the plan by using resources efficiently or a process of change that has a direction. It is a human effort to create a change for the better. The principle of quality management (PDCA) can be used to manage each aspect of work effectively. 2) The operation of the Sunday Buddhist Study Center has the duty to provide advice, suggestions, and supervise the operations in various aspects: 1. Academic, 2. Personnel, 3. Budget, and 4. General administration. Buddhist principles through Dhamma studies and knowledge in other subjects are continuously used as a guideline for study. It can enable the youth, who will be the main force of the country in the future, to apply the teachings of Buddhism in their lives in the future, including using their free time to benefit. 3) Analysis of the development of the Sunday Buddhist Study Center of the Sangha, Hat Yai District, Songkhla Province, found that the Sangha in Hat Yai District, Songkhla Province has continuously implemented the principles of quality management (PDCA) in their operations, along with the main management guidelines of the center, until it has

attracted the youth's interest in studying and has enabled the Sunday Buddhist Study Center in Hat Yai District, Songkhla Province to continue teaching and learning continuously and effectively until today.

Keywords: Development; Sangha; Sunday Buddhism; Study Center; Management Principle

บทนำ

การศึกษานับเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสังคมประชาธิปไตย ทั้งยังเป็นสิทธิพื้นฐานที่ทุกคนควรได้รับอย่างเท่าเทียม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน ประเทศไทยได้ส่งเสริมแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ศักรินทร์ชนประชา, 2562) โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อให้ประชาชนสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การศึกษาจึงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา และเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสันติสุขในสังคมร่วมสมัย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากความริเริ่มของคณะสงฆ์ที่มุ่งหวังจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะของการสงเคราะห์ทางธรรม เพื่อใช้เป็นพื้นที่อบรมเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีจิตสำนึกต่อหน้าที่ และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ โดยเนื้อหาการเรียนการสอนมุ่งเน้นการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม แนวคิดการจัดตั้งศูนย์ฯ นี้มีต้นแบบจากประเทศศรีลังกา และภายหลังได้ขยายไปยังประเทศต่างๆ ที่มีพระสงฆ์ชาวลังกาไปเผยแผ่พระธรรมคำสอน สำหรับประเทศไทย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เริ่มมีขึ้นราวปี พ.ศ. 2496-2500 โดยพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร) ซึ่งดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีและอธิบดีสงฆ์ในขณะนั้น ได้เดินทางไปศึกษางานด้านพระพุทธศาสนาในประเทศพม่าและศรีลังกา และได้สังเกตเห็นว่าทั้งสองประเทศมีรูปแบบการสอนศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล พระพิมลธรรมจึงได้นำเสนอแนวคิดนี้ต่อคณะผู้บริหารและพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้วย เหตุผลว่าการตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในประเทศไทยสามารถเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างศรัทธาแก่เยาวชนที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนา และจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ธรรมในอนาคต อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้เข้าถึงหลักธรรมในระดับที่เหมาะสมกับวัยของตน ยั่งยืน (พระมหาสุชาติ ธมฺมาโม (ปิต), 2561)

ในช่วงเวลานั้น พระนิสิตและเจ้าหน้าที่ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้นำบุตรหลานของประชาชนทั่วไปมาฟังธรรมและฝึกสมาธิบริเวณวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในวันอาทิตย์ โดยใช้กิจกรรมที่เด็กสนใจ เช่น การเล่านิทานธรรมะ เป็นสื่อกลางในการอบรม ซึ่งต่อมาได้ขยายผลไปสู่การร่วมมือกับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้อาราธนาพระสงฆ์จากศูนย์ฯ ไปช่วยสอนธรรมะและศีลธรรมให้แก่นักเรียนและนักศึกษาอย่างต่อเนื่องผลจากความร่วมมือดังกล่าว ทำให้ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเห็นชอบและอนุมัติให้เปิดทำการสอนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อย่างเป็นทางการในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกของประเทศไทย จากนั้นจึงมีการขยายศูนย์ฯ ไปยังวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จึงกลายเป็นกลไกหนึ่งซึ่งช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น โดยพัฒนาหลักสูตรให้หลากหลายยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะเนื้อหาด้านศาสนา แต่ยังมีการสอนวิชาเสริม เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปวัฒนธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนที่มีความสนใจในวิชาเหล่านี้สามารถเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ และเกื้อกูลกับความรู้ที่ได้รับจากโรงเรียนในระบบอีกทางหนึ่ง (พระมหาสุชาติ ธมฺมกาโม (ปิต), 2561)

ในปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก โดยข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั่วประเทศของกรมการศาสนา (2566) ระบุว่า ประเทศไทยมีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์รวมทั้งสิ้น 2,874 แห่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวของสังคมไทยในการส่งเสริมคุณธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2567 พื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีศูนย์ฯ ที่เปิดดำเนินการอยู่จำนวน 6 แห่ง ตามรายงานระเบียบวาระการประชุมของคณะกรรมการส่งเสริมจังหวัดสงขลา (สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดสงขลา, 2567) แต่ละแห่งมีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนแก่เยาวชนในชุมชนผู้เรียนในศูนย์ฯ เหล่านี้ได้ผ่านกระบวนการอบรมตามแนวพระพุทธศาสนา และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านความคิด พฤติกรรม และจิตใจ นับได้ว่าศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังคงเป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เสริมสร้างความสำนึกทางศีลธรรม และหล่อหลอมจิตใจของเยาวชนไทยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความเป็นมาที่ยาวนาน และมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานที่ช่วยพัฒนาคุณธรรมและองค์ความรู้ให้แก่เยาวชนไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการของศูนย์ฯ โดยมุ่งเน้นพื้นที่ที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ ได้แก่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยดีจนสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคสังคมปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดำเนินงานอยู่จำนวนทั้งสิ้น 6 ศูนย์ และงานวิจัยใน

ครั้งนี้ใช้หัวข้อว่า “ศึกษาการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอลำเภอบึง จังหวัดสงขลา” โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการในมิติต่างๆ อาทิ ด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการส่งเสริมศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครูอาสา ผู้ปกครอง หรือเยาวชนผู้เรียน ทั้งนี้ได้ใช้หลักการจัดการคุณภาพตามวงจร PDCA (Deming, 1982) เป็นกรอบวิเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาศูนย์ฯ ให้มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์
3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอลำเภอบึง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร เอกสารและงานวิจัยในขอบเขตของแนวทางการพัฒนา ประวัติและความเป็นมา รวมถึงระเบียบการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และแนวคิดและทฤษฎี PDCA ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ จากเอกสาร ตำรา สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความทางวิชาการ ตำราคำอธิบายของนักการศาสนา ผู้รู้ อาจารย์ นิตยสาร รวมทั้งสื่อออนไลน์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการวิจัย ศึกษาและค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอลำเภอบึง จังหวัดสงขลา

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบเจาะจง จากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียน ที่มีส่วนร่วมศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่อำเภอลำเภอบึง จังหวัดสงขลา จำนวน 16 รูป/คน จาก 4 ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่อำเภอลำเภอบึง จังหวัดสงขลา โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะต้อง

เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย หรือเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้กำหนดไว้เพื่อศึกษาการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา ให้ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องทำการประเมินคุณภาพตรวจสอบเนื้อหาข้อคำถาม ความครอบคลุมของเนื้อหา โครงสร้างทางภาษา ความถูกต้องและเที่ยงตรงตามหลักวิชาการ ผู้วิจัยจะต้องนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับร่างที่ได้สร้างไว้พร้อมแบบประเมินเตรียมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) ตามแนวคิดและทฤษฎีของ Rovinelli และ Hambleton โดยผู้วิจัยจะต้องระบุความคล้ายคลึงกันของข้อมูลในแบบการสัมภาษณ์ เพื่อประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์และเพื่อให้แน่ใจว่าเหมาะสมกับคำถามงานวิจัย (พิศิษฐ์ ตัณทวนิช และพนา จินดาทร, 2561)

4. การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำปรึกษาและชี้แนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและในการนี้ผู้วิจัยจะได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (IOC) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะพิจารณาแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์หรือไม่ โดยพิจารณามาตรประเมินความสอดคล้องตามแนวคิดการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย ซึ่งมี 3 ระดับ เมื่อผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้พิจารณาพร้อมข้อเสนอแนะและให้ผลคะแนนมา ผู้วิจัยต้องดำเนินการและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้น เมื่อรวมกันและคำนวณแล้วค่าที่ได้ควรอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้รับรองความถูกต้องของผลลัพธ์ และช่วยให้แน่ใจว่าการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ด้านจริยธรรม และเป็นการวิจัยที่มีคุณภาพ เกณฑ์การเลือกใช้ IOC คือค่า IOC = 1 ถ้าค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ใช้ไม่ได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยการสร้างหมวดหมู่และธีม (Coding and Thematic Analysis) ผู้วิจัยทำการตีความข้อมูลที่ได้จากธีมที่สร้างขึ้น เพื่อหาความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลาจากนั้นผู้วิจัยสรุปผลข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการสรุปผลนี้จะถูกเชื่อมโยงกลับไปยังวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการพัฒนาในด้านความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์มีความสำคัญก่อนการพัฒนาในด้านอื่นๆ ซึ่งเรื่องการพัฒนาในการศึกษานั้นจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนรู้ของคุณธรรมควบคู่กันไปด้วยดังคำที่ว่าความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งมีที่มาจากทำให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคม โดยสอดคล้องกับความหมายของการพัฒนาในทางพระพุทธศาสนาว่า การพัฒนาหมายถึง ความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามลำดับขั้นตอนวิธีการไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมตลอดเวลาเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน มีการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ รวมถึงความสงบสันติ มีการศึกษาที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี มีความเจริญในจิตใจด้านต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และการทำสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสิ่งต่างๆ เมื่อเกิดการพัฒนาแล้ว จำเป็นที่จะต้องเกิดผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน ดังนั้นแล้วแนวคิดทฤษฎีของวงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นกระบวนการทำงานที่เปรียบกับวงจรซึ่งจะทำให้การพัฒนาบรรลุผลตามเป้าหมาย เป็นกระบวนการที่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพอันประกอบด้วย 1. การวางแผน (Plan) 2. การลงมือปฏิบัติ (Do) 3. การตรวจสอบ (Check) 4. การปฏิบัติการแก้ไข (Act) สามารถนำมาใช้ในกระบวนการให้เกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพในด้านต่างๆ ประกอบกับการนำหลักธรรมโอชิตาบท 4 ที่เป็นหลักธรรมในการที่จะทำให้การพัฒนาสำเร็จผลมาปฏิบัติก็สามารถเกิดการพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์นั้นมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการนำหลักการตามระเบียบกรมการศาสนา “ว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2550” ในข้อที่ 9 เรื่อง คณะกรรมการบริหาร มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และควบคุมดูแลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในด้านต่างๆ คือ 1. ด้านวิชาการ 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านบุคคล 4. ด้านบริหารงานทั่วไป (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2550) และพบว่ามีรายละเอียดดังนี้

1) การดำเนินการงานด้านวิชาการ คณะสงฆ์ได้มีการใช้หลักสูตรธรรมศึกษามาเป็นวิชาหลักในการดำเนินการด้านวิชาการเพื่อให้นักเรียนได้รับองค์ความรู้จากการสอนของครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทั้งนี้วิชาธรรมศึกษานั้น แบ่งออกเป็นระดับชั้น ตรี โท เอก อีกทั้งยังมี

การแบ่งการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาอีกด้วย ทำให้เยาวชนได้เข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาหลักธรรมและวิธีการทางศาสนพิธีในการที่จะสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ ประกอบกับ รายวิชาเสริมต่างๆ ที่ทางศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้นำมาจากรายวิชาหลักที่เด็กนักเรียนได้เรียนในโรงเรียนภาคปกติ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น ก็มีการบรรจุลงไปในเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ด้วยเช่นกัน เป็นการเรียนการสอนแบบทบทวนเนื้อหาหลักในโรงเรียนภาคปกติของเด็กนักเรียน มีการนำการบ้านเสาร์ อาทิตย์ที่ทางเด็กนักเรียนได้รับ นำมาทำแบบกลุ่ม หรือแม้กระทั่งวิชาทางด้านส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเรียนรู้สื่อทางเทคโนโลยี ก็มีการบรรจุอยู่ในการเรียนการสอนด้วย เพื่อให้เด็กนักเรียนสามารถที่จะเรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ของเด็กนักเรียนให้ดียิ่งขึ้นไป ทันท่วงทีในยุคสมัยในพุทธศตวรรษที่ 21

2) การดำเนินการงานด้านงบประมาณ มีการดำเนินการดังนี้ 1. งบอุดหนุนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งจะเป็นงบอุดหนุนที่ทางศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานราชการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด โดยจะได้รับงบประมาณตามจำนวนเด็กนักเรียนที่เข้ามาเรียนในศูนย์และงบอุดหนุนสถานที่ ซึ่งทางศูนย์ฯ จะต้องทำการประเมินจำนวนเด็กนักเรียนของตนแล้วแสดงโครงการไปยังสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด 2. งบอุดหนุนจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนนี้จะเป็นงบประมาณที่ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นำมาอุดหนุนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นด้านศาสนาโดยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะต้องทำแบบโครงการไปนำเสนอ 3. งบจากผู้มีจิตศรัทธาในการบริจาคเป็นเจ้าภาพในส่วนต่างๆ ซึ่งในส่วนนี้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีจิตศรัทธาได้บริจาคในการเป็นเจ้าภาพในส่วนต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระทางด้านงบประมาณของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4. งบประมาณจากการจัดโครงการย่อยจากทางราชการ เมื่อศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้มีการจัดกิจกรรมโครงการย่อยในระหว่างภาคเรียน เช่น โครงการบรรพชาสามเณรในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น ก็อาจจะของบประมาณจากทางหน่วยงานราชการมาช่วยเหลือในส่วนนี้ได้เช่นกัน โดยทั้งนี้ขึ้นการเบิกจ่ายต่างๆ ต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส มีหลักฐาน

3) การดำเนินการงานด้านบุคคล มีการดำเนินการดังนี้ 1. กลุ่มผู้บริหารงาน 2. กลุ่มครูผู้สอน 3. กลุ่มผู้ดำเนินการงานทั่วไป ซึ่งกลุ่มที่ 1. นั้นจะเป็นกลุ่มบุคลากรผู้บริหารที่มีหน้าที่ดำเนินการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เป็นไปอย่างบรรลุวัตถุประสงค์ โดยจะประกอบด้วย พระสังฆาธิการเจ้าอาวาส เป็น ผู้อำนวยการหลัก และอาจจะมีข้าราชการครู หรือข้าราชการในด้านอื่นๆ รวมถึงกลุ่มบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มาร่วมบริหารงานในกลุ่มนี้ ซึ่งอาจจะมีตำแหน่ง

เลขานุการเพื่อประสานงานในด้านต่างๆ ด้วย เพื่อความสะดวก โดยกลุ่มที่ 2. คือกลุ่มบุคลากรครูผู้สอน จะประกอบด้วยบุคลากรที่เป็นพระสอนศีลธรรม หรือบางที่มีพระปริยัติินเทศเข้ามามีบทบาทส่วนใหญ่ เนื่องจากว่าเนื้อหาการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้น เป็นเนื้อหาในรายวิชาธรรมศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง ครูผู้สอนจึงเป็นพระภิกษุ โดยส่วนมาก อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือจากครูในโรงเรียนภาคปกติ และศิลปินพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ที่จะเข้ามาทำการสอนเด็กนักเรียนเสริมในบางรายวิชา ที่จะทำให้เด็กนักเรียนเกิดองค์ความรู้ในด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้น โดยทั้งนี้ในแต่ละที่ จะมีแผนผังบุคลากรแสดงหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบและรู้หน้าที่รับผิดชอบในงานที่ตนต้องดูแล

4) การดำเนินงานด้านบริหารงานทั่วไป ได้มีการดำเนินการในการบริหารศูนย์ศึกษา เช่น งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา งานธุรการ งานดูแลสถานที่และสิ่งแวดล้อม งานจัดทำสำมะโนเด็กนักเรียน งานระดมทุนการศึกษา งานทัศนศึกษา งานประชาสัมพันธ์ งานประสานงานกับบุคคลภายนอก งานจัดระบบควบคุมในหน่วยงาน เป็นต้น โดยทั้งนี้การแบ่งงานบริหารในส่วนนี้ เนื่องจากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นองค์กรที่ไม่ใหญ่มาก จึงทำให้สามารถดูแลงานทั่วไปได้อย่างทั่วถึง โดยมีการแบ่งงานตามที่ประชุมได้วางแผนผังบุคลากรที่รับผิดชอบในหน้าที่ต่างๆ เอาไว้ โดยไม่ให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องรับภาระหน้าที่เกินความสามารถส่วนตัว โดยทั้งนี้ผู้บริหารจะทำหน้าที่สอดส่องดูแลให้ความสะดวกโดยอาจจะมีเลขานุการในการประสานงาน เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยราบรื่น ไม่มีอุปสรรคในการดำเนินงาน

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า คณะสงฆ์ในพื้นที่ได้มีการนำแนวทางตามกรอบแนวคิดของการวิจัยมาพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา ดังนี้

1) ด้านวิชาการ มีการดำเนินงานดังนี้ (1) การวางแผนด้านวิชาการ คณะสงฆ์ได้ทำการประชุมปรึกษาหารือกันในทุกๆ ต้นภาคการศึกษา ในการที่จะนำเนื้อหาทางด้านวิชาการมาสอนนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยนำทั้งวิชาธรรมศึกษาในระดับต่างๆ รวมถึงวิชาหลักในโรงเรียนภาคปกติและยังนำวิชาทางด้านศิลปะวัฒนธรรมมาบรรจุในแผนการเรียนการสอน และยังมีแผนในการที่จะทำให้เด็กนักเรียนได้มีความรู้ในทางเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันอีกด้วย (2) การลงมือปฏิบัติในด้านวิชาการ คณะสงฆ์ได้จัดให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรมในด้านต่างๆ ที่ได้วางแผนงานเอาไว้ โดยออกเป็นตารางเรียนเพื่อให้เด็กนักเรียนและครูผู้สอนได้เข้าใจตรงกัน รวมถึง มีการปฏิบัติของจริงในงานวิชาการด้านศิลปะวัฒนธรรม จนเกิดเป็นรูปธรรม (3) การตรวจสอบในด้านวิชาการ คณะสงฆ์ได้มีการตรวจสอบในด้านวิชาการที่ได้ให้ความรู้เด็กนักเรียนจากการมีแบบฝึกหัด การบ้าน รวมถึงมีการสอบจริงของวิชาธรรมศึกษาในระดับชั้นต่างๆ โดยหลังจากที่ผลการสอบออกมาแล้วสามารถประเมินคุณภาพของการเรียนการสอนได้ อีกทั้ง ในด้านศิลปะวัฒนธรรมที่เด็กนักเรียนได้รับการสอนนั้น สามารถตรวจสอบได้จากความสามารถที่เด็กๆ ได้ไปแสดงออกยังเวทีการแสดงใน

โอกาสต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม (4) การแก้ไขปัญหาด้านวิชาการ คณะสงฆ์และครูผู้สอนได้ทำการประชุมประเมินผลการศึกษาของเด็กนักเรียนในทุกปลายภาคเรียนจากผลการทำข้อสอบในด้านต่างๆ โดยนำแบบสอบถามหรือแบบประเมินมาพิจารณาประกอบ แล้วร่วมกันหาทางออกของปัญหา โดยที่เน้นการพิจารณาว่าจะไม่ให้เกิดความกดดันในตัวเด็กนักเรียนในการแก้ปัญหาต่างๆ

2) ด้านงบประมาณ ได้มีการดำเนินงานดังนี้ (1) การวางแผนด้านงบประมาณ คณะสงฆ์ได้ทำการประชุมหารือกันในทุกๆ ต้นภาคการศึกษาในการที่จะวางแผนในการได้มาซึ่งงบประมาณในการศึกษาต่อไป โดยที่พิจารณางบประมาณคงเหลือกับการประเมินการล่วงหน้าเกี่ยวกับงบประมาณที่คาดว่าจะได้รับ การประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องซึ่งในแต่ละครั้งจะนำสถิติค่าใช้จ่ายในปีที่ผ่านมา มานำมาวิเคราะห์ เพื่อที่จะประเมินค่าใช้จ่ายทั้งหมด ทั้งนี้การวางแผนด้านเงินสำรองในการใช้จ่ายก็ถือเป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ทางศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้องตระหนัก ซึ่งจะต้องวางแผนในการประชาสัมพันธ์บอกคณะพุทธบริษัทในพื้นที่ในการร่วมกันเป็นเจ้าภาพในส่วนต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานไม่มีข้อขัดตกบกพร่องในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (2) การลงมือปฏิบัติในด้านงบประมาณ มีการประสานงานกับหน่วยงานทางราชการให้ได้มาซึ่งงบประมาณที่ได้รับมานั้นจะนำไปเข้าบัญชีของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โดยการเบิกถอนเงินต้องไม่ผูกขาดผู้ใดผู้หนึ่งและการนำไปใช้ต้องได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมคณะผู้บริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โดยมีแผนจากการวางแผนค่าใช้จ่ายที่ได้ทำไว้ โดยมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นหลักฐาน (3) การตรวจสอบในด้านงบประมาณ มีการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ผูกขาดการซื้อสินค้าจากเจ้าใดเจ้าหนึ่ง เช่น ค่าข้าวสาร วัตถุดิบอาหารกลางวัน ค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน เป็นต้น มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย รวมถึงมีการประเมินเงินงบประมาณที่คงเหลือกับระยะเวลาในการเรียนการสอนอยู่ทุกระยะ เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ เป็นไปได้อย่างราบรื่น (4) การแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการติดตาม ทบทวนและประเมินการใช้จ่ายงบประมาณอยู่เสมอ รวมถึงการตรวจสอบงบประมาณที่คงเหลือเพื่อให้การดำเนินงานไม่สะดุด ทั้งนี้ด้วยการตรวจสอบราคาวัสดุ วัตถุดิบในการจัดการอาหารกลางวันและยังมีการป้องกันการเบิกจ่ายเงิน โดยให้มีผู้อนุมัติหรือเบิกถอนเงินจากธนาคารโดยไม่ผูกขาดผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ รวมถึงการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ให้คณะญาติโยมได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพในส่วนค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

3) ในด้านวิชาบุคลากร มีการดำเนินงานดังนี้ (1) การวางแผนด้านบุคคล เนื่องจากเนื้อหาการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ส่วนใหญ่เป็นวิชาธรรมศึกษาในระดับต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ดังนั้นบุคลากรส่วนใหญ่ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่มีองค์ความรู้ และได้มีครูจิตอาสาจากโรงเรียนในพื้นที่เข้ามาช่วยดำเนินการ

รวมถึงศิลปินท้องถิ่นในด้านต่างๆ ทั้งนี้การวางแผนในด้านบุคลากร ได้จัดให้มีความสมดุลระหว่างจำนวนเด็กนักเรียนและรายวิชาด้วย มีการประชุมในทุกๆ ต้นปีการศึกษาที่จะจัดแผนผังบุคลากรและแบ่งงานให้ชัดเจน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้ควบคุมกำกับแผนงานในด้านนี้ (2) การลงมือปฏิบัติในด้านบุคคล ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการจัดทำแผนผังบุคลากรไว้อย่างชัดเจนจากการวางแผนหรือกันในทุกๆ ต้นปีการศึกษา โดยทั้งนี้ทั้งนั้น ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคนจะมีกรอบแนวทางการดำเนินงานอยู่ อีกทั้งตารางเรียนการสอน ก็มีการวางแผนงานไว้เช่นกัน ทำให้ทุกคนสามารถที่จะดำเนินงานในสิ่งที่ตนเองรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) การตรวจสอบในด้านบุคคล ได้มีการจัดทำใบบันทึกเวลา สำหรับผู้มาดำเนินการในศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละแห่ง ทั้งนี้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการปฏิบัติงานจริงของบุคลากร อีกทั้งในด้านความพึงพอใจต่อหน้าที่จะมีแบบสอบถามประเมินผลที่ทางศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้จัดทำไว้ให้ทุกคนในศูนย์ฯ ได้แสดงความคิดเห็น โดยทุกๆ ปลายภาคการศึกษาจะมีการประชุมประเมินผลศักยภาพของบุคลากร และผลของการศึกษาของเด็กนักเรียนก็จะเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของบุคลากรได้อย่างดีอีกเช่นกัน (4) การแก้ไขปัญหาด้านบุคคล จากการวางแผนงาน ลงมือปฏิบัติ และตรวจสอบพบข้อมูลว่า จากการที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้มีการจัดทำแบบประเมินบุคลากรของศูนย์ฯ ทำให้ได้รับทราบความคิดเห็นต่างๆ ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยมีการสรุปปัญหาในการประชุมสรุปผลการดำเนินงานในปลายภาคการศึกษาของทุกปี โดยที่ประชุมจะมีข้อเสนอแนะและสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาของบุคลากรที่เกิดขึ้นในภาคปีการศึกษาต่อไป

4) ด้านงานทั่วไป ได้มีการดำเนินงานดังนี้ (1) การวางแผนด้านงานทั่วไป คณะสงฆ์ได้ดำเนินการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โดยมีวางแผนงานในการพัฒนาศูนย์ในประเด็นด้านต่างๆ อาทิเช่น ความสะดวกเหมาะสมของสถานที่เรียน สวัสดิการของนักเรียนและครูผู้สอน เป็นต้น ซึ่งมีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจนต่อเนื่องมาจากแผนผังบุคลากรที่แสดงตำแหน่งหน้าที่ของบุคลากรในองค์กร ซึ่งมีเลขานุการของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละแห่งเป็นผู้ประสานงานในกิจการงานต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการเตรียมงานที่มีประสิทธิภาพ (2) การลงมือปฏิบัติในด้านงานทั่วไป คณะสงฆ์ได้ดำเนินการพัฒนาศูนย์โดยมีการประสานงานจากเลขานุการศูนย์ฯ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียว และเพื่อไม่ให้เกิดการเหลื่อมล้ำหรือสับสนในหน้าที่ โดยทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้นโยบายและแผนงานเป็นหลัก (3) การตรวจสอบในด้านงานทั่วไป คณะสงฆ์ได้ดำเนินการพัฒนาศูนย์ศึกษา โดยใช้แนวทางเช่นเดียวกับการบริหารงานบุคคล ด้วยการจัดทำป้ายแผนผังบุคลากรแสดงไว้ให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบทั้งนี้เพื่อความชัดเจนของหน้าที่ขององค์กร ที่บุคคลภายในและภายนอกสามารถที่จะรับรู้ถึงบุคลากรในองค์กร อีกทั้งยังมีการทำแบบประเมินคุณภาพของบุคลากรในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นการตรวจสอบในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพ (4) การแก้ไขปัญหาด้านงาน

ทั่วไปพบว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้มีการจัดทำแบบประเมินของศูนย์ฯ ทำให้ได้รับทราบความคิดเห็นต่างๆ ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งจากคำถามปลายเปิดและปลายปิด โดยมีการสรุปปัญหาในการประชุมสรุปผลการดำเนินงานในปลายภาคการศึกษาของทุกๆ ปี โดยที่ประชุมจะมีข้อเสนอแนะ และสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาของงานในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในภาคปีการศึกษาต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ากระบวนการของการพัฒนาที่ใช้ควบคู่กับหลักแนวคิดทฤษฎีด้านวงจรคุณภาพ (PDCA) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวทางอื่นๆ ให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะหลักแนวคิดทฤษฎีด้านวงจรคุณภาพ (PDCA) นั้นเป็นแนวกระบวนการทำงานที่เปรียบกับวงล้อซึ่งจะทำให้การพัฒนาบรรลุผลตามเป้าหมาย ทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาขึ้นพื้นฐานที่สำคัญในปัจจุบัน และสอดคล้องกับรายงานการประชุมวิชาการของ คณะ เทพสุวรรณ์ ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 เรื่องการพัฒนากิจการโรงเรียนด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเทศบาลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่าการพัฒนากิจการโรงเรียนด้วยวงจรคุณภาพเดิม (PDCA) และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเทศบาลทุ่งหัวช้าง ทำให้ได้การบริหารงานทั้ง 4 งานหลักของโรงเรียน คือ วิชาการ งบประมาณ บุคคล และการบริหารทั่วไป ผ่านวงจรคุณภาพเดิม (PDCA) 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติการตรวจสอบ และการนำผลการตรวจสอบไปใช้พัฒนาได้ผลการตรวจสอบความที่เหมาะสมและความเป็นไปได้ของการพัฒนากิจการการศึกษาด้วยวงจรคุณภาพเดิม (PDCA) ควบคู่กับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเทศบาล อยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมาก ตามลำดับ (คณะ เทพสุวรรณ์, 2564) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาโดยการนำทฤษฎีวงจรคุณภาพ (PDCA) มาประยุกต์ใช้ทำให้ระบบการศึกษาเกิดการพัฒนา และสามารถนำแนวทางนี้ไปพัฒนากิจการการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของคณะสงฆ์นั้นได้มีการนำหลักการตามระเบียบกรมการศาสนา “ว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2550” ในข้อที่ 9 เรื่อง คณะกรรมการบริหารมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และควบคุมดูแลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในด้านต่างๆ คือ 1. ด้านวิชาการ 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านบุคคล 4. ด้านบริหารงานทั่วไป มายึดเป็น

แนวทางปฏิบัติให้เกิดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะการแบ่งขอบเขตการดำเนินงานนั้น จำเป็นต้องมีแนวทางในการปฏิบัติอย่างชัดเจนจึงจะทำให้การบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยทำให้เด็กนักเรียนสามารถที่จะนำองค์ความรู้มาสืบทอดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุชาติ ธมมาโม (ปิติ) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13” ผลการวิจัยพบว่า ในปัจจุบันการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13 มีการแบ่งการบริหารงานเป็น 4 ด้านคือ วิชาการ บุคคลงบประมาณและบริหารงาน ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารที่หวังให้ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษาศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้สืบทอดคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาต่อไปให้ยั่งยืน (พระมหาสุชาติ ธมมาโม (ปิติ), 2561)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คณะสงฆ์ได้นำหลักการแนวคิดทฤษฎีจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (PDCA) มาเป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการพัฒนาให้ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่ควบคู่กันไปด้วยทั้งนี้เพราะการปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการเป็นข้อจำเป็นที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติ ประกอบกับการที่จะต้องบริหารงานให้เกิดคุณภาพเพื่อประโยชน์สำหรับเยาวชนโดยจากผลการวิเคราะห์จากผู้ทำการวิจัยได้พบว่าหลักการแนวคิดทฤษฎีจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (PDCA) สามารถที่จะตอบสนองในการพัฒนาสถานศึกษาได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของศุภวารี สิงโสม และสินธะวา คามดิษฐ์ ที่ได้วิจัยเรื่องแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้วงจรเดมมิง สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า ได้นำหลักการแนวคิดวงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการขับเคลื่อนระบบการดำเนินงานทั้ง 4 กระบวนการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ PDCA เป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและการทำวนซ้ำ แบบนี้ไปเรื่อยๆ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศุภวารี สิงโสม และสินธะวา คามดิษฐ์, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

คณะสงฆ์ได้จัดให้มีการดำเนินงานในทางด้านศึกษาของเยาวชนโดยดำเนินโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยได้นำแนวคิดและทฤษฎีวงจรคุณภาพ (PDCA) คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ และการแก้ไข มาใช้ควบคู่กับการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ 1) ด้านงานวิชาการ 2) ด้านงานบุคคล 3) ด้านงานงบประมาณ

และ 4) ด้านงานทั่วไป ซึ่งปรากฏว่าการใช้แนวทางนี้สามารถพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาได้อย่างดีจนสามารถดำเนินการเปิดการเรียนการสอนได้จนถึงปัจจุบันทั้ง 6 ศูนย์ฯ ซึ่งสามารถทำให้เด็กและเยาวชน ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณค่า และได้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ต่อไป ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงการใช้แนวคิดทฤษฎีวงจรคุณภาพ (PDCA) มาใช้ในการบริหารงาน
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ภาพที่ 1 แสดงการใช้แนวคิดทฤษฎีวงจรคุณภาพ (PDCA) มาใช้ในการบริหารงานศูนย์ฯ
พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

บทสรุป

คณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โดยมีการนำหลักการ “ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2550” ในข้อที่ 9 ว่าด้วยการบริหารในด้านต่างๆ คือ 1. วิชาการ 2. บุคลากร 3. งบประมาณ 4. บริหารงานทั่วไป มาเป็นกรอบในการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในแต่ละแห่งในพื้นที่ โดยมีการใช้แนวคิดหลักการจัดการอย่างมีคุณภาพ (PDCA) เข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในข้างต้นได้อย่างมีคุณภาพจนเป็นที่รับรองของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งองค์ความรู้ให้กับเยาวชนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชน ด้วยการดำเนินงานแบบมีการวางแผน มีการลงมือปฏิบัติจริง มีการตรวจสอบ และมีการแก้ไข เพื่อให้การบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนให้กับเยาวชนได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ เพื่อให้เยาวชนในพื้นที่ได้มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนาสำหรับการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการวางแผนและนโยบายของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรจัดให้มีการวางแผนร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ ครูอาสาสมัคร และภาคประชาชนในชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาศูนย์ฯ อย่างยั่งยืน และควรมีการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในการดำเนินงานของศูนย์ฯ อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางประเมินความสำเร็จในแต่ละปี
2. ด้านการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรมีนโยบายในการนำแนวทางการบูรณาการหลักสูตรธรรมะเข้ากับทักษะชีวิต และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อดึงดูดความสนใจของเยาวชนยุคใหม่และควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ เช่น วิดีโอธรรมะออนไลน์ หรือกิจกรรมผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคม เพิ่มเติมให้ทันต่อยุคสมัยโดยสม่ำเสมอ
3. ด้านการประเมินผลและติดตามผลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรมีนโยบายในการตรวจสอบ และพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่หลากหลาย เช่น แบบสอบถาม ความพึงพอใจของผู้ปกครอง การประเมินพฤติกรรมของนักเรียน และระบบติดตามผลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับปรุงรูปแบบคำถามให้มีการครอบคลุมในทุกๆ ประเด็นอยู่เสมอ
4. ด้านการพัฒนาบุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรมีนโยบายในการการจัดอบรมเพิ่มเติมให้กับครูอาสาสมัครอย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้านเนื้อหาธรรมะและเทคนิคการสอนให้ทันสมัยและน่าสนใจ โดยการประสานงานจากหน่วยงานราชการ และจากหน่วยงานเอกชนต่างๆ หรือจากการสนับสนุนจากทางสถาบันในการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา เช่น สถาบันพัฒนาพระวิทยากร เป็นต้น เพื่อให้บุคลากรในองค์กร ได้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น
5. ด้านการสนับสนุนจากภายนอกของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ควรมีนโยบายในการเพิ่มช่องทางการประสานความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ เอกชน และสถานศึกษาท้องถิ่น เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ และองค์ความรู้ในการจัดการศูนย์ฯ
6. ด้านการประสานงานเพื่อพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ระหว่างแต่ละศูนย์ในพื้นที่ ควรมีการกำหนดนโยบายในการประสานงานรวมถึงจัดทำแผนผังร่วมของศูนย์พระพุทธศาสนาในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการที่จะได้มีการประสานงานทำกิจกรรมร่วมกันในการที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้

แลกเปลี่ยนกันกลับมาพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาที่ตนเองรับผิดชอบได้ รวมถึงสามารถที่จะดำเนินการในการแก้ไขปัญหอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นในภายในได้ดีอีกเช่นกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางศึกษาสำหรับการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สำหรับภูมิภาคอื่นเพื่อนำไปพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เกิดประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น
2. ควรพัฒนาเครื่องมือวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การใช้แบบสำรวจร่วมกับการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ผลเปรียบเทียบกับผลการวิจัยในครั้งนี้และสามารถนำไปพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เกิดประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น
3. ควรศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนโดยตรงแบบเจาะจงเฉพาะเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลสะท้อนจากกลุ่มเป้าหมายหลักอย่างแท้จริงเพื่อการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เกิดประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น
4. ควรนำผลการวิจัยไปพัฒนาศักยภาพของตัวบุคคลในการที่จะให้เด็กนักเรียนได้เข้าถึงองค์ความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อที่จะเป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงคงอยู่ต่อไปในอนาคตและเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เด็กนักเรียนไม่รู้สึกรู้สีกมีความเครียดและกดดันในการเข้ามาเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
5. เนื่องจากมีโครงการของทางคณะสงฆ์ในด้านการยกระดับวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ซึ่งการที่วัดมีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่ภายในวัดนั้น สามารถทำให้ผลการประเมินของโครงการที่จะยกระดับวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง มีประสิทธิภาพ และมีข้อได้เปรียบอยู่มาก ดังนั้นแล้วควรที่จะพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มีการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทางพระพุทธศาสนา รวมถึงวัดและชุมชนแห่งนั้นด้วย
6. การพัฒนาให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นที่สนใจของเยาวชน ชุมชนสามารถที่จะรวมตัวกันในการที่จะอาศัยการรวมตัวกันของเด็กเยาวชนที่ได้มาเรียนในวันอาทิตย์ สร้างสรรค์กิจกรรมที่เกิดประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2566). รายงานสถานการณ์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั่วประเทศ. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- คณิสส เทพสุวรรณ. (2564). การพัฒนาการบริหารโรงเรียนด้วยวงจรคุณภาพเดมมิง (PDCA) และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเทศบาลทุ่งหัวช้าง อำเภอบัวใหญ่

ห้วยซ่าง จังหวัดลำพูน. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตคนเชิงสังคมล้านนาในสังคมวิถีใหม่” (น.1091-1107). ลำพูน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุชาติ ธรรมกานโม. (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 13. *คุณูปนิพนธ์ปริญาพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิศิษฐ์ ตันทวนิช และพนา จินดาคร. (2561). ความหมายที่แท้จริงของค่า IOC. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 24(2): 3-12.

ศักรินทร์ ชนประชา. (2562). การศึกษาตลอดชีวิต. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอน*, 14(1): 159-175.

ศุภวารี สิงโสม และสินธะวา คามดิษฐ์. (2566). แนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้วงจรเดมมิง สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มหาสารคาม. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 7(2): 242-254.

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2550). *ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2550*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.

สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดสงขลา. (2567). *แบบสรุปข้อมูลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปีงบประมาณ 2567 การประชุมคณะกรรมการสงฆ์จังหวัดสงขลาครั้งที่ 6/2567 (เอกสารแนบ)*. สงขลา: คณะสงฆ์จังหวัดสงขลา.

Deming, W. E. (1982). *Out of the Crisis*, Center for Advanced Engineering Study. Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.

